

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam
Ingolstadii, 1627

VII. De Iure, prout est obiectum Iustitiæ, eiusque varijs diuisionibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

nibus, & Couarruiam ad regulam *possessor* part. 1. §. 3. n. 3. & Lessium cap. 6. dub. 18. licet aliter sentiat glossa in cap. *Auditis*, de restitutione in integrum.

105 Tertio, gaudent etiam eodem privilegio, Republicæ, ciuitates & communitates, apud Azorium tom. 3. cap. 22. quæst. 3. ex probabili; quæ tamen haud scio, an sint vsu recepta. Conceditur vero eis hoc ius per quatuor annos, à completa & cognita ab eis præscriptione, ex citatis canonibus, & l. finali C. de tempore in integrum restitutionis.

106 In præscriptione itidem decem, & viginti annorum, (non vteriori,) restituitur in integrum, iuxta communem, intra præscriptum quadriennium, conceditur etiam maioribus, ex causa iustæ ignorantie, quod res ab alio possideretur, vel impotentia reclamandi; quam tamen causam, ipsi probare debent, iuxta Couarruiam, & Lessium locis cit.

DVBIVM VII.

De iure, prout est obiectum Iustitiæ, eiusq; varis diuisionibus.

Ad S. Thomam 2. 2. q. 77. aa. 4.

107 **E**Gimus hæcenus de iure, prout significat eõpetentiã ad rem aliquam: nunc de iure agendũ est, quatenus est obiectũ iustitiæ, idemq; significat quod *iustum*. Cuius propria ratio vt intelligatur, aduertendum est, varias esse diuisiones Iuris, prout iustum late acceptum significat. Primo enim sicut ipsum nomen iustitiæ late quandoque accipitur, pro cuiusque virtutis actu, vt q. 2. dub. 1. dicitur; ita etiam ius siue iustum late quandoque accipitur, pro cuiuslibet virtutis debito.

Quo sensu *ius* aliud dicitur *morale*, aliud *legale*, hoc ad iustitiã, & quasdam virtutes ei annexas, puta religionem, pietatem, obseruantiam, &c. spectat: iustum autem morale tum ad charitatem, temperantiam, fortitudinem, iisdemque adiunctas, tum etiam ad virtutes, quasdam iustitiæ annexas pertinet; vt habetur apud S. Thomam q. 80. a. 1. est que hæc diuisio admodum recepta: quamuis nonnulli debitum legale hoc etiam sensu vocent *legitimum*, in quibus Molina hic disp. 7.

Nec vero hæc diuisio eadem est cum illa, quam habet Aristoteles 5. Ethic. 7. & lib. 8. cap. 13. vbi *ius* aliud facit *legale positum*, aliud *naturale*, seu non scriptum, vt in eum etiam locum recte notat S. Thomas; quandoquidem potest quiddam debitum esse iure naturali non scripto, quod tamen iuxta præsentem phrasin, morale debitum non sit, sed legale, vt inferius patebit.

108 Quare circa hanc diuisionem Notandum I. Quo modo debitum seu iustum morale à legali differat, non ita facile explicari. S. Thomas citat, q. 80. a. 1. vbi de hac re ex instituto agit, docet debitum legale esse, ad quod reddendum aliquis lege astringitur: debitum autem morale, quod aliquis debet *ex honestate virtutis*, siue id necessarium sit ad virtutis honestatem simpliciter, qua-

le debitum cerni ait, in veritate, gratia; iustitia vindicatiua; siue ad bene esse; quale iuxta eundem cernitur in liberalitate, affabilitate, siue amicitia.

Idem S. Thomas quæst. 106. a. 4. ad 1. *Debitum*, inquit, *legale statim soluendum, aliquum non esset conseruata iustitia equalitas, si vnus retineret rem alterius absque eius voluntate; sed debitum morale dependet ex honestate debentis*. Et quæst. 118. art. 3. ad 2. ait, *debitum legale esse, vt homo nec accipiat, nec retineat alienum; debitum autem morale attendi secundum regulam rationis*.

109 Quam doctrinam admodum laudans, & exponere volens Couarruias in cap. *Cum in officijs* n. 10. & in cap. *Cum esses* num. 9. de testament. & in cap. *Quamuis factum* part. 2. §. 4. num. 9. ait, ius seu debitum morale esse illud, quod confurgit ex honestate, seu quod ad honestam quandam obseruationem pertinet: debitum autem legale, quod oritur ex vi legis ac iuris naturalis. Sed cum ex sententia S. Thomæ etiam debitum quoddam morale iure naturali debitum sit, vt supra vidimus, idcirco Couarruias aut mentem S. Thomæ assecutus non est, aut eam non satis declarauit.

110 Quidam putant, se hanc diuisionem iuris satis explicasse dicendo, ius seu debitum legale esse id, quod ex obligatione iustitiæ præstandum sit; debitum autem morale, quod ex obligatione aliarum virtutum. Sed nec isti satisfaciunt; cum enim ex sententia Aristotelis, & S. Thomæ locis citatis, iustum sit obiectum iustitiæ, eaque adeo ordine cognitionis prius, necesse est, hanc per illud, non per istam illud explicari. Accedit quod debitum legale hoc sensu non est solius iustitiæ, sed etiam quarundam virtutum annexarũ iustitiæ, vt supra ex S. Thomæ retuli.

111 Notandum proinde II. Accomodate ad mentem S. Thomæ dici posse, debitum legale esse id, quod fundatur in aliqua directa potestate, actione, vel iure, quod quis habet ad rem possidendam vel acquirendam, propter æqualitatem quandam constituendam inter se & alium: debitum autem morale, quod proprie non fundatur in tali aliqua potestate, sed solum in honestate operantis, seu debita quadam rectitudine & ordine, quæ operas in suis actionibus seruare debet, ne quicquam viciose aut distorte agat; ideo videlicet debitum, non quia alter per se ac proprie ius ad eam rem habeat, sed præcise quia ipsemet operans alias ab honestatis semita recedet, aut certe non ita conuenienter illi operabitur.

Atq; hæc ipsa etiã est mens S. Thomæ cit. q. 80. a. 1. cum dixit, debitũ morale deberi ex honestate virtutis: debitũ autẽ legale soluẽdũ, vi legis; nepe quia leges & iura potissimum circa debitum iustitiæ versantur.

112 Prioris autẽ generis debitũ est etiã elemosynæ: quanquã in casu extremæ necessitatis, aut cũ quis habet supflua, id etiã aliquo modo cõseatur *legale* à S. Thoma q. 118. 2. 4. ad 2. & Caietano ibidem, sed non proprie.

Secundo diuiditur ius seu iustum *legale in ius simpliciter*, quod etiam *politicum* vocatur; & in

& in ius secundum quid, ex Aristotele 5. Ethic. 6. & S. Thoma hic quæst. 57. artic. 4. & infra quæstione 80. art. 1. Ius seu iustum simpliciter, quod etiam est obiectum proprium & adæquatum iustitiæ, prout propria ac specialis virtus est, etsi non infimæ speciei (vt dicitur) tres conditiones requirit ex S. Thoma, & Aristotele loc. cit. I. vt sit simpliciter debitum, adeoque habeat simpliciter rationem debiti legalis. II. Vt constituat æqualitatem simpliciter. III. Vt sit simpliciter ad alterum; quæ quidem alteritas, non tam consistit in physica distinctione suppositorum (hæc enim per se nec sufficit, nec vniuersim etiam requiritur, vt inferius patebit) quam in distinctione voluntatum a deoque iurium seu dominiorum, qualis cernitur etiam in Christo secundum humanam naturam, comparato ad Deum, adeoque etiam ad seipsum, qua Deus est.

113 Ius autem legale secundum quid, est in quo deficit aliqua ex duabus posterioribus conditionibus; quod proinde etiam non est obiectum iustitiæ simpliciter, sed tantum iustitiæ secundum quid. Qualis iustitia ex Aristotele 5. Eth. 6. & S. Thoma hic q. 57. a. 4. cernitur. 1. inter dominum & seruum, cuius obiectum vocatur ius herile seu dominiatiuum. 2. inter patrem & filium, cuius obiectum est ius paternum. 3. ius œconomicum, inter virum & uxorem, iuxta Aristotelem loc. cit. & 1. politicorum 3. & 8. & lib. 2. œconomic. c. 1. & S. Thomam cit. a. 4. vbi tamen addit, inter virum & uxorem plus esse de ratione iusti, quam inter patrem & filium, dominum & seruum.

114 Quod ita intellige; nam quoad regimen domus, & eius mutuam ad peculiarem dilectionem, & alia charitatis officia, quæ coniuges sibi mutuo, qua tales, præstare debent: item quoad ius viri ad gubernandam uxorem, & ius vxoris accipiendi ab eo congruam gubernationem, est ius tantum secundum quid; vt præter Valentiam hic q. 1. p. 2. recte docent Aragonius & Bannes q. 57. a. 4. non enim vt sic est inter eos perfecta æqualitas, cum plus sit recte regere, quam regenti parere.

At vero quoad debitum coniugale, & fidem matrimonij; adde etiam quoad dotis legitimum, vsu & administrationem, & similia, videtur inter eos esse ius & iustitia simpliciter, vt post Sotum l. 3. de Iust. q. 2. a. 2. docent etiam Bannes & Aragonius, tum quia quoad hoc coniuges vtrinque sunt æquales iuxta 1. Cor. 7. tum quia adulterium aduersatur etiam iustitiæ ex comuni. Accedit quod maior est coniunctio instrumenti eum primo agente, & partis cum toto, quàm duorum agentium principalium, & equali inter se iure contrahentium, in ordine ad rectam prolis generationem; quicquid nonnulli contra S. Thomam dixerint. Eodemque sensu intelligi potest illud Aristotelis 5. Eth. c. 6. *magis erga uxorem, quàm liberos & possessiones* (siue seruos) *ius esse.*

115 4. Tale ius est etiam inter Deum & homines secundum se spectatos, iuxta Aristotelem 8. Ethic. 14. & lib. 9. cap. 1. & S. Thomam q. 57. a. 4. ad 3. & communem, etsi nec S. Thomas hic a. 4. nec Aristoteles 5. Eth. 6. vbi hanc rem pertractant, eius mentionem fecerint; nempe quia de iure & iustitia inter homines tantum agere voluerunt.

5. Huc etiam referri potest ius obseruantiaæ erga præceptores & personas virtute excellentes, iuxta Aristotelem 8. Ethic. 14. & lib. 9. cap. 1.

116 Ratio horum omnium est; quia in his omnibus deficit perfecta æqualitas; & partim etiam alteritas. Nam & seruus est quasi instrumentum domini, & quicquid acquirit, domino acquirit; nec iuxta leges ciuiles vllius rei perfectum dominium habet: & filius velut pars quedam est patris; nec per se ius ab eo omnino independens habet; homines vero ad Deum se habent, vt serui ad dominum, vt filij ad patrem, vt res possessa ad possessorem. Nec Dijs, parentibus, & præceptoribus reddi posse æquiualens censuit Aristoteles citat. Ethic. libro 8. & 9. Qui etiam 4. Ethic. 3. recte dixit, *integra & absoluta virtuti nullum honorem tribui dignum posse.*

117 Neque vero prædicta iura ideo tantum secundum quid talia dicuntur, quod sint minus perfecta, vt putat Salon, Aragonius, Bannes hic q. 57. art. 4. post Sotum lib. 3. q. 2. a. 2. sed quia reuera etiam non sunt iusta politica simpliciter & proprie dicta, vt colligitur ex Aristotele, & S. Thoma, & recte cum Caietano docet Valentia hic q. 1. pu. 2. Tum quia id quod esse essentialiter tale, non dici solet secundum quid tale, sed simpliciter; etsi sit quiddam in eo genere imperfectum. Tum quia vt ex parte etiam agnoscit Bannes loc. cit. iura illa sunt obiecta virtutum à iustitia distinctarum, vt primum illud fidelitatis, & obedientiaæ; secundum pietatis; quartum religionis, quintum obseruantiaæ. Pro tertio videtur quidem etiam Aristoteles constituere peculiarem virtutem, quam vocat iustitiam œconomicam, quod sequitur etiam Valentia q. 2. pu. 2. probabile tamen est, ad illa coniugum officia sufficere communes illas virtutes, charitatem, obedientiam, obseruantiam.

118 Ex diuersitate autem aliarum personarum, possunt quidem alia varia iura distingui, vt ius militare, ius magistratum, ius sacerdotum &c. sed hæc omnia sunt iura & iusta simpliciter, vt recte docet S. Thomas hic quæstio. 57. cit. art. 4. An vero & qua ratione subinde etiam inter seruum & dominum, patrem & filium, Deum & hominem possit esse simpliciter perfecta iustitia, commodius dicitur quæst. seq.

119 Tertio ius politicum, seu iustum simpliciter ab Aristotele 5. Ethic. cap. 1. & 2. diuiditur primo in legitimum & æquum; seu quod idem est, in commune; & particulare. *Legitimum* seu commune est, quod debetur ipsi communitati, siue Republicæ à partibus communitatis, eo ipso præcise, quod partes sunt; & constituit hoc iustum primam speciem iustitiæ, quæ vocatur *legalis*, de qua quæstione sequenti. Iustum *particulare* est, per quod ipsa inter se partes Reipublicæ, seu duæ Reipublicæ diuersæ (nam & tunc quælibet se habet vt pars) exæquantur: seu quod idem est, quo æqualitas constituitur inter ipsas partes Reipublicæ.

120 Hoc autem ius particulare, iuxta Aristotelem citat. Ethic. 5. cap. 2. rursum duplex est; aliud enim facit & constituit inter ciues seu partes communitatis æqualitatem arithmetica; quo

modo æquales inter se sunt numeri eiusdem speciei, vt quinque & quinque. Aliud autem inter eosdem constituit æqualitatem solum geometricam seu proportionalitatis; qualis est inter duas proportionem æquales, v. g. duplum & duplum, triplum & triplum; secundum quam proportionem ita se habent duo ad quatuor, sicut se habent quatuor ad octo; quia vtroque est proportio dupla; & rursus sicut se habent duo ad sex, ita tria ad nouem, quia est proportio tripla. Ius priori modo est obiectum iustitiæ commutatiuæ: posteriori distributiua, versantis scilicet circa bona communia distribuenda partibus communitatis, vt magis patet quæst. seq.

121 Atque hinc est, quod aliqui dixerunt, ius seu iustum simpliciter, adeoque ipsam etiam iustitiam, esset triplicem, pro triplici habitudine æqualitatis, quæ cernitur in aliqua communitate seu Republica. Prima, est habitudo partis ad partem, quæ constituit iustitiam commutatiuam, cuius Aristoteles citat. 5. Ethic. cap. 2. rursus duas partes quasi materiales constituit, vnam versantem circa commercia spontanea; alteram versantem circa emendanda commercia inuoluntaria, vt dicitur quæst. seq. Secunda est habitudo totius ad partes, quæ constituit iustitiam distributiua, versantem, vt dictum, circa bona communia partibus communitatibus diuidenda; quamquæ Aristoteles in hac ipsa quoque considerauit æqualitatem partium inter se, quæ ex iusta illa distributione oritur. Tertia est habitudo partium ad totum, quæ constituit iustitiam legalem. Atque hæc est prima diuisio iusti politici quasi essentialis.

123 Secundo diuiditur iustum politicum ex diuersitate ipsius legis, qua aliquid iustum seu æquale est, in ius seu iustum naturale, & legitimum, seu positium ex Aristotele 5. Ethic. 7. & S. Thoma hic quæst. 57. art. 2. Iustum naturale vocatur, quod alteri æquale seu commensuratum est ex ipsa rei natura, vt cum aliquis in eadem rei specie, cæteris partibus, dat centum, vt totidem recipiat. Quod proinde iustum Aristoteles dixit apud omnes idem & immutabile esse, nisi forte conditio alterius, cui id debitum est, immutetur, vt notat Sanctus Thomas ad 1. Apud omnes enim iustum est, vt cæteris paribus, centum recipiantur pro centum, in eadem rei specie. Quod proinde iustum vlla institutione, seu lege, vel conuentione humana non indiget.

124 Legitimum vero ius est, quod est ad æquatum & commensuratum alteri, ex peculiari constitutione seu conditio; seu publico, qualis est lex publici Magistratus; seu priuato, qualis est specialis & priuata contrahentium conuentio. Et tale iustum est inter mercem & precium publica auctoritate taxatum. Prioris quidem generis, quando merx ipsa quoque communi lege taxata est; posterioris autem, cum ipsa primum conuentione mutua pretium constituitur. Vnde etiam Aristoteles loc. citat. dixit, ius positium seu legitimum esse, quod quidem à principio, vtrum

hoc vel illo modo fiat, nihil refert; ubi vero fuerit institutum, refert.

Atque iuxta hanc receptam Aristotelis diuisionem, ne ius, seu iustum diuinum, hoc est, diuina lege definitum excludatur, reuocandum id erit partim ad ius naturale, partim ad positium seu legitimum, vt notat Sanctus Thomas cit. quæst. 57. art. 2. quandoquidem etiam ipsa lex diuina alia naturalis est, alia positua. Et iustum diuinum positium cernitur in multis iudicijs, & contractibus veteris testamenti diuinitus præscriptis & ordinatis; quamquam ex leges nunc sint abolitæ, vt suo loco de legibus dictum. tom. 2. disp. 5. q. 3. dub. 2. & 4.

Ius vero gentium (de quo aliter loquuntur Theologi, aliter Iuriconsulti, vt videre est, Singularum, Instit. de rerum diuisione; & inter ipsos Theologos & Iuriconsultos non omnes eodem loquuntur modo, imo nec ipse etiam S. Thomas satis sibi constat, vt notat Aragonius hic q. 57. a. 3.) absolute, & ex vltimo Theologorum magis recepto, reuocandum est ad ius positium seu legitimum, vti pluribus docuimus tom. 2. disp. 5. q. 1. dub. 2. à num. 25.

Vnde iuxta eam Aristotelis diuisionem, vniuersim diuidi potest ius in naturale & positium: positium rursus in diuinum & humanum: hoc in ius gentium, ciuile, & canonicum.

Potest etiam iuxta Sotum lib. 3. de iustitia q. 1. a. 2. Salonem, & alios hic q. 57. Ius seu pro iusto, seu pro lege acceptum diuidi primum in diuinum & humanum; hoc rursus in ius Gentium, Ciuile, & Canonicum: Diuinum autem in naturale & positium; quæ diuisiones ex materia de legibus intelliguntur, & à nobis explicatæ sunt cit. tom. 2. disp. 5. q. 1. dub. 2.

Tertio potest etiam iustum, seu debitum, quod ex Aristotele Politicum dixi, diuidi in ordine ad forum externum, diuisione Iuristis admodum familiari, vt aliud sit debitum naturale, quod videlicet naturalem tantum obligationem continet, talem nempe, quæ præciso omni iure positio, oritur ex ipsa natura actus, & à iure positio superueniente non irritatur, etiam si pro eo in foro externo non detur actio, vt explicat Lessius lib. 2. cap. 19. n. 13. Aliud civile (stricte loquendo) ad quod nempe exigendum etiam ciuilis actio datur, ex l. Cum illud §. hæres. ff. de Trebellianum. l. 1. §. vlt. ff. de nouationibus. Hæc de Iure.

